

W. Ramus

Pytania i odpowiedzi prawne

Palestra 22/9(249), 50-53

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PYTANIA I ODPOWIEDZI PRAWNE

PYTANIE:

I. Czy obywatel polski, który nabył obywatelstwo państwa obcego i nie może złożyć dowodu zezwolenia właściwych władz polskich na zmianę obywatelstwa, powinien być uznawany za obywatela polskiego, w szczególności w rozumieniu przepisów art. 3 ustawy z dnia 26.X.1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250) oraz art. XXIII przep. wpraw. k.c.,

jeżeli:

1) w 1930 r., czyli pod rządem ustawy z dn. 20.I.1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 7, poz. 44), wyemigrował legalnie w celach zarobkowych w wieku poborowym (poprzednio zwolniony był od czynnej służby wojskowej) i obywatelstwo obce nabył w 1937 r.,

2) w związku z wojną rozpoczętą 1 września 1939 r. znalazł się na terenie państwa obcego, którego obywatelstwo nabył następnie przed wejściem w życie ustawy o obywatelstwie z dn. 8.I.1951 r. (Dz. U. Nr 4, poz. 25) albo pod rządem tej ustawy lub też następnej ustawy z dnia 15.II.1962 r. (Dz. U. Nr 10, poz. 49)?

II. Czy w razie istnienia podwójnego obywatelstwa władze polskie są uprawnione i obowiązane do odebrania paszportu państwa obcego i wydania dowodu osobistego polskiego?

UZASADNIENIE

Pytania powyższe powstały na tle następującego stanu faktycznego:

Obywatel polski, rolnik R.K., urodził się w 1905 r. na terenie, który wszedł następnie w skład Państwa Polskiego. W sposób legalny wyjechał do USA w 1935 r. Od czynnej służby wojskowej był zwolniony ze względu na stan zdrowia. Obywatelstwo USA uzyskał w 1937 r. Nie jest w stanie wyjaśnić, czy ubiegał się u władz polskich o zwolnienie od obywatelstwa. Ojciec jego zmarł w 1946 r., a matka w 1957 r. w Polsce. W spadku po rodzicach pozostało gospodarstwo rolne. Właściwy b. sąd powiatowy stwierdził w 1960 r. prawo do tego spadku w części i na rzecz R.K. Wykonywanie posiadania swego udziału R.K. zlecił współspadkobiercom w sposób nieformalny. W 1976 r. gospodarstwo spadkowe w całości objęte zostało postępowaniem uwłaszczeniowym. Nabycie własności stwierdzono tylko na rzecz współspadkobierców znajdujących się w kraju. Nie uwzględniono zarzutu naruszenia art. 3 ustawy o regulacji własności gospodarstw rolnych na tej podstawie, że R.K. nie utracił obywatelstwa polskiego, skoro nie przedstawił dowodu zwolnienia od takowego.

R.K. wstrzymuje się z przyjazdem do Polski w celu obrony swoich praw obawiając się, że przyjazd ten uniemożliwi mu, już jako obywatelowi polskiemu, powrót do USA, gdzie ma stałe zamieszkanie, rodzinę i wypłacaną tam rentę.

ODPOWIEDŹ:

Ad I. Udzielenie odpowiedzi na postawione pytanie wymaga wyjaśnienia zasad utraty obywatelstwa polskiego przez nabycie obywatelstwa obcego — pod rządami wspomnianych wyżej:

- a) ustawy z dnia 20.I.1920 r.,
- b) ustawy z dnia 8.I.1951 r. i ustawy z dnia 15.II.1962 r. oraz ustanowionej wszystkimi tymi aktami ustawodawczymi zasady wyłączności obywatelstwa polskiego.

Według art. 11 pkt 1 ustawy z dnia 20.I.1920 r., obowiązującej do dnia 19.I.1951 r., utrata obywatelstwa polskiego następowała przez nabycie obywatelstwa obcego, z tym zastrzeżeniem, że osoby obowiązane do czynnej służby wojskowej mogły nabyć obywatelstwo obce dopiero po uzyskaniu zwolnienia od powszechnego obowiązku wojskowego. W razie nabycia obywatelstwa obcego bez uzyskania zwolnienia od tego obowiązku osoby te nie przestawały być uznawane przez władze polskie za obywateli polskich, miały one zatem jednocześnie podwójne obywatelstwo: obce i polskie. W świetle zaś przepisu art. 1 tejże ustawy stanowiącego, że obywatel polski nie może być jednocześnie obywatelem innego państwa, osoby takie traktowane były przez władze polskie wyłącznie jako obywatele polscy.

Należy tu również przytoczyć przepis art. 6 rozporządzenia wykonawczego z dnia 7.VI.1920 r. do wspomnianej ustawy z dnia 20.I.1920 r. (Dz. U. Nr 52, poz. 320 z późn. zmianami), według którego osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi wojskowemu tracą obywatelstwo polskie wskutek nabycia obywatelstwa innego państwa po zwolnieniu ich od tego obowiązku. Istotne znaczenie w świetle tych przepisów miały kwestie, czy osoba nabywająca obywatelstwo obce podlegała w chwili nabycia tego obywatelstwa czynnej służbie wojskowej, a jeśli podlegała, to czy została zwolniona od tego obowiązku oraz jaki był zakres obowiązku „czynnej służby wojskowej”, zmienionej w późniejszych latach na „powszechny obowiązek wojskowy”.

Otóż kwestię osób obowiązanych do czynnej służby wojskowej należało oceniać według przepisów normujących sprawy powszechnego obowiązku wojskowego, które w latach 1918—1950 uległy kilkakrotnym zmianom. Według tych samych przepisów należało oceniać obowiązek i zakres służby wojskowej. Zgodnie z tymczasową ustawą o powszechnym obowiązku wojskowym z dnia 27.X.1918 r., obowiązującą do 1924 r., przez czynną służbę wojskową rozumiało się: służbę w wojsku stałym, służbę w zapasie, służbę w rezerwie, w obronie krajowej i w pospolitym ruszeniu. Natomiast późniejsza ustawa z dnia 23.V.1924 r. rozumiała przez ten obowiązek: służbę w wojsku stałym, służbę w rezerwie i służbę w pospolitym ruszeniu, a po nowelizacji w 1928 r. — obowiązek zgłoszenia się do spisu poborowych, obowiązek stawienia się do poboru, obowiązek czynnej służby wojskowej, służbę w rezerwie i w pospolitym ruszeniu oraz obowiązek meldowania się. Zakres powszechnego obowiązku wojskowego rozszerzyła z kolei następna ustawa z dnia 9.IV.1938 r., późniejsza zaś ustawa z dnia 4.II.1950 r., wydana jeszcze w czasie obowiązywania ustawy z dnia 20.I.1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego, obowiązek ten pozornie zawęziła, gdyż obejmował on zgłoszenie się do rejestracji i poboru, odbycie zasadniczej służby wojskowej i służby wojskowej w rezerwie oraz obowiązek meldunkowy. Obywatel polski podlegający zatem obowiązkowi wojskowemu w przedstawionym wyżej zakresie tracił obywatelstwo polskie na skutek nabycia obywatelstwa obcego dopiero po zwolnieniu go z tego obowiązku przez właściwe władze polskie.

Niezależnie od takiego zwolnienia, które było dokonywane w drodze odpowiedniej decyzji właściwego organu polskiego, istniała jeszcze instytucja zwolnienia z mocy prawa od obowiązku wojskowego osób uznanych za całkowicie niezdolne do pełnienia służby wojskowej oraz osób w określonym wieku (poniżej 18 lat i powyżej 50 lat lub 60 roku życia). W razie nabycia przez obywatela polskiego podlegającego powszechnemu obowiązkowi wojskowemu obywatelstwa obcego bez

zwolnienia go z tego obowiązku nie tracił on obywatelstwa polskiego dopóty, dopóki nie uzyskał *ex post* zwolnienia od tego obowiązku albo dopóki nie wygasł w stosunku do niego — ze względu na osiągnięcie określonego wieku (lat 50 lub 60 a nawet 65) — obowiązek służby wojskowej w rezerwie lub w pospolitym ruszeniu, albo też dopóki nie został on — stosownie do przepisów ustawy z dnia 9.IV.1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym — zwolniony od tego obowiązku, indywidualnie lub grupowo przez Ministra Spraw Wojskowych, w okresie obowiązywania tej ustawy tj. do dnia 31.V.1950 r. (po 1945 r. — przez Ministra Obrony Narodowej). Utrata obywatelstwa następowała we wszystkich tych wypadkach *ex nunc*. Należy dodać, że według ustawy z dnia 23.V.1924 r. obowiązek służby wojskowej istniał dla mężczyzn od roku, w którym ukończyli 17 lat, do roku, w którym ukończyli 50 lat, a oficerowie — 60 lat. Według zaś ustawy z dnia 9.IV.1938 r. odpowiednio — 17 i 60 lat, a ustawy z dnia 4.II.1950 r. — 18 i 50 lat życia włącznie, dla mężczyzn zaś w stopniu oficerskim — 60 lat, a w stopniu generała — 65 lat (kobiety odpowiednio 18 i 40 lat).

Jeżeli zatem osoba, której pytanie dotyczy, nie była nawet — w czasie nabycia obywatelstwa obcego w 1937 r. lub później przed wejściem w życie ustawy z dnia 8.I.1951 r. o obywatelstwie polskim — zwolniona indywidualnie lub grupowo od powszechnego obowiązku wojskowego, ale przed dniem wejścia w życie ustawy, tj. 19.I.1951 r., osiągnęła wiek 50 lub 60 (w zależności od stopnia wojskowego), to wraz z osiągnięciem tego wieku i wygaśnięciem w stosunku do niej z mocy prawa obowiązku wojskowego utraciła również z mocy prawa obywatelstwo polskie i od tej chwili posiada wyłącznie obywatelstwo obce.

Dla uzyskania przez taką osobę poświadczenia utraty obywatelstwa polskiego, wystawianego przez właściwy terenowy organ administracji państwowej (naczelnika gminy lub miasta albo dzielnicy), należy przedstawić dowód zwolnienia od powszechnego obowiązku wojskowego przed dniem 19 stycznia 1951 r. albo wykazać, że obowiązek ten wygasł z mocy prawa wskutek osiągnięcia przez daną osobę — przed tą datą — określonego wieku (50 lub 60 albo 65 lat życia). Natomiast jeżeli wspomnianą granicę wieku osiągnęła taka osoba dopiero po wejściu w życie ustawy z dnia 8.I.1951 r. lub ustawy z dnia 15.II.1962 r. o obywatelstwie polskim, to nie utraciła ona obywatelstwa polskiego. Ustawy te bowiem nie znają warunku zwolnienia od powszechnego obowiązku wojskowego jako niezbędnej przesłanki utraty obywatelstwa polskiego na skutek nabycia obywatelstwa obcego. Wprowadziły one natomiast inny warunek utraty obywatelstwa polskiego, a mianowicie zezwolenie Rady Państwa na zmianę obywatelstwa polskiego (w stosunku do osób zamieszkałych stale za granicą zezwoleń takich mogą udzielać — z upoważnienia Rady Państwa — także Minister Spraw Zagranicznych, a za zgodą tego Ministra — kierownicy polskich urzędów konsularnych). Osoba zatem, która mając obywatelstwo polskie nabyła przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 8.I.1951 r. obywatelstwo obce, jeżeli podlegała powszechnemu obowiązkowi wojskowemu do tego dnia i nie uzyskała zwolnienia od tego obowiązku, a obowiązek ten nie wygasł w stosunku do niej z mocy prawa na skutek osiągnięcia przed dniem 19.I.1951 r. określonego wyżej wieku (50 lub 60 lat życia), jest nadal, zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r., obywatelem polskim. Nie może ona być uznawana przez władze polskie za obywatela innego państwa, wobec czego nie może też korzystać w świetle ustawodawstwa polskiego ze statusu cudzoziemca, m.in. w rozumieniu przepisów art. 3 ustawy z dnia 26.X.1971 r. (Dz. U. Nr 27, poz. 250) oraz art. XXIII przepisów wpraw. kodeksu cywilny.*

* Co do szczegółowych wyjaśnień dotyczących zasad utraty obywatelstwa polskiego —

Ad II. Jeżeli osoba posiadająca podwójne obywatelstwo (polskie i obce) przybędzie na terytorium PRL na podstawie paszportu obcego państwa, zaopatrzonego w wizę polską przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub polski urząd konsularny, to władze polskie według stosowanej u nas praktyki traktują taką osobę — w konsekwencji udzielenia jej wizy na paszporcie obcym — jako cudzoziemca i nie odbierają jej paszportu. Natomiast w wypadku gdy osoba taka zdecyduje się pozostać na stałe w kraju, może ona — powołując się na posiadane obywatelstwo polskie — uzyskać poświadczenie obywatelstwa polskiego, a następnie dowód osobisty i zwrócić paszport obcy właściwemu obcemu przedstawicielstwu dyplomatycznemu lub obcemu urzędowi konsularnemu (zazwyczaj dokument taki przekazuje się polskiemu organowi administracji państwowej wystawiającemu dowód osobisty albo komendzie MO właściwej w sprawach rejestracji cudzoziemców, który to organ przesyła potem ten dokument do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w celu przekazania go obcej placówce dyplomatycznej lub konsularnej).

W. Ramus

por. W. Ramus: Prawo o obywatelstwie polskim, Wydawnictwo Prawnicze 1968, s. 55—61, 270—273, 313—321.

Z NOTATNIKA OBROŃCY

ZBIGNIEW SZWARNOWIECKI

O właściwe stosowanie art. 204 k.k.

Ogłaszane w „Palestrze” *Miscellanea karno-procesowe* pióra adw. dra R. Łyczynka, zwłaszcza zamieszczone w nrze 3 z marca 1978 r., spowodowały mnie do zrelacjonowania poniżej przebiegu pewnej sprawy karnej, w której broniełem oskarżonego o popełnienie przestępstwa z art. 204 k.k.

Otóż w lutym 1978 r. zgłosił się do mnie ojciec oskarżonego, którego będę nazywał „Kowalski”, z prośbą, abym interweniowałem w prokuraturze rejonowej w sprawie jego syna, który został zatrzymany przez organ MO po uprzednim przeprowadzeniu w jego zabudowaniach rewizji, zabranii samochodu marki „Trabant”, będącego w posiadaniu syna, i po przetransportowaniu go do komendy MO, przy czym nadmieniłem, że jego zatrzymany syn już drugi dzień pozostaje w areszcie MO. Zwróciłem się wówczas niezwłocznie do prokuratury rejonowej i od właściwego prokuratora dowiedziałem się, że wie o zatrzymaniu Kowalskiego i że został on zatrzymany pod zarzutem przywłaszczenia sobie samochodu marki „Trabant”, stanowiącego własność jego byłej żony, czyli pod zarzutem popełnienia przestępstwa przewidzianego w art. 204 k.k. Prokurator ów nadmieniłem także, że postanowienia o tymczasowym aresztowaniu Kowalskiego jeszcze nie wydał.

Ponieważ sprawę posiadania tego samochodu przez Kowalskiego znałem, jak również znana mi była okoliczność dotycząca procesu Kowalskiego z jego żoną o rozwód, oświadczyłem prokuratorowi, że w tej sprawie kompetentnym sądem byłby sąd cywilny, albowiem sprawa będąca przedmiotem postępowania przygotowaw-